

Семиноженко (рук. проекта) і др., науч. ред. і сост. А. А. Фисун. – Харьков, 2009. – Вып.6. – 280 с.

2. Мысль. – Декабрь–январь 2009/10. – 214 с.

3. Примуш М. Політичні конфлікти та їх типи // Політичний менеджмент. – 2010. – №1. – С.95–102.

4. Уткин А. И. Мировой порядок XXI века. – М.: Эксмо, 2002.

5. Thernborn G. Introduction: From the Universal to the Global // International Sociology. – 2000. – №2. – P.14–28.

References

1. Derlugyan G. Sovremennoe obshchestvoznaniye: ot teoreticheskikh pryoryvov k neoklassicheskomu sintezu? // Oykumena: Almanah sravnitelnykh issledovaniy politicheskikh institutov, sotsialno-ekonomicheskikh sistem i tsivilizatsiy / Red. kol.: V. P. Seminozhenko (ruk. projekta) i dr., nach. red. i sost. A. A. Fisun. – Harkov, 2009. – Вып.6. – 280 с.

2. Mysl. – Dekabr–yanvar 2009/10. – 214 s.

3. Primush M. Politichni konflikti ta yih tipi // Politichniy menedzhment. – 2010. – №1. – S.95–102.

4. Utkin A. I. Mirovoy poriyadok XXI veka. – M.: Eksmo, 2002.

5. Thernborn G. Introduction: From the Universal to the Global // International Sociology. – 2000. – №2. – P.14–28.

Lavruk T. P., candidate of political science, assistant professor of philosophy, philosophy of law and legal psychology, Ivano–Frankivsk University King Daniil Galitsky Law Institute (Ukraine, Ivano–Frankivsk)

Asymmetry of the modern world order: objectification factors

The irregularity of socio-economic and cultural-civilizational development results in an objective and logical consequence – the asymmetry of contemporary world order. In its turn, this phenomenon has a significant inverse effect on the geopolitical, values and other spheres of social life on a global scale. The factors' investigation of such asymmetry will let us to understand their significance, and at least partially offset the negative effects and dangerous tendencies.

Keywords: asymmetry of contemporary world order, geopolitical priorities, causal connections, development prospects, geopolitical conditionality.

Lavruk T. P., кандидат политических наук, доцент кафедры философии, философии права и юридической психологии, Ивано–Франковский университет права им. Короля Данила Галицкого (Украина, Ивано–Франковск)

Асимметрия современного миропорядка: факторы объективации

Неравномерность социально-экономического и культурно-цивилизационного развития влечёт за собой объективное и закономерное следствие – асимметрию современного миропорядка. В свою очередь это явление осуществляет существенное обратное влияние на геополитическую, ценностную и другие сферы общественной жизни во всемирном масштабе. Исследование факторов такой асимметрии позволит понять их значимость, хотя бы частично нивелировать негативные последствия и угрожающие тенденции.

Ключевые слова: асимметрия современного миропорядка, геополитические приоритеты, причинно-следственные связи, перспективы развития, геополитическая обусловленность.

* * *

УДК 304.444

Славина О. В.,
аспірантка кафедри політології, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара (Україна, Дніпропетровськ), helga_17@bk.ru

ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ З СИМВОЛОМ: УМОВИ, ЕТАПИ, НАСЛІДКИ

Розглянуто теоретико-методологічні та праксеологічні аспекти технології роботи з символом як базового прийому встановлення гносеологічного порядку при конструюванні соціально-політичної реальності. Автором виділяються та характеризуються такі етапи технологічного застосування символу: як генерування символу, створення контекстного поля символу, розгорнення символу в комунікаційному просторі. Автор ставить за мету окреслити передумови дієвого застосування символу у суспільстві, що трансформуються (серед яких міфологічна логіка та тяжіння до метафоризації) й зазначити ключові аспекти ефективності процесу символізації на кожному з етапів. В переліку останніх розглядається висока

значимість ко-онтогенезу (часової та просторової відповідності) індивідів, в якому вкорінені першоелементи міфологічної свідомості і з якого індивідуально-колективні уявлення отримують імпульси до змінення, та наявності в індивідів емоційної прив'язки до значимих символів.

Ключові слова: політична технологія, реальність, ритуал, символ, символізація.

Розуміння політичного як нарративного у руслі постмодерністського дискурсу передбачає виділення певних транс-ідеологічних пояснювальних структур політики, серед яких: віртуалізація та ілюзорність політичного буття, деконструкція ідеології як такої, моделювання політики через алгоритм гри, імплізія комунікативної реальності (в трактовці М. Маклюєна) [17]. Можна стверджувати, що класичні моделі легітимації влади, що спираліся на раціональність та були пов'язані із категоріями суспільного договору, представництва та делегування політичної волі, зазнали краху. Дана ситуація проявляється як криза мета-розповідей, що свого часу виконували організуючу роль в політиці, та де-легітимація концептів свободи, прав людини, громадянського суспільства, прогресу тощо. Наразі сприймаючий індивід не потребує визнаних процедур верифікації, як то можливість відтворення, об'єктивності, раціональне пояснення.

В політичній свідомості людини зникає єдина міра оцінювання: саме тому ефективною стає міфологічна логіка з її техніками гіпостазування, контекстуальності, шизофренізації, речовинності. Таким чином породжується логіка нарративу, яка зводиться до гри-маніпуляції детермінантами та контекстами «докси» (в розумінні Р. Барта), що має статус безпосередньої політичної реальності. Маніпулятивний дискурс більше не використовує для визначення дійсності такі категорії, що пов'язані з реальним життєвим світом людей (наприклад, дохід, рівень виробництва, лікування, освіта тощо). Вони заміщуються міфологемами-симулякрами (як то демократія, ринок, справедливість, цивілізованість) – тобто поняттями, що в умовах пост-сучасності втратили свій очевидний зміст й чітке означування, що стоїть за ними. Саме тут конотація починає превалювати над значенням й визначати його, а політичним універсалам уможливленого (абстрактного) порядку приписується реальне існування.

Вище зазначене результується, в тому, що сьогодні політична комунікація представляє собою систему ціннісно-емоційних символів-ключів, які визначають індивідуальні схеми декодування політичних повідомлень та формують цілісне бачення політичного універсуму. Символи-ключі існують у якості інтерпретативного інструменту, який пропонує засіб осягнення актуальної картини світу адресату. «Техніка раціонального риторичного «вмовляння» публіки заміщується візуальною суггестією, рекламною «спокуюсою», що якісно підвищує попит на символічну політику» [7, с. 192]. Ж. Бодрійяр вважає, що символічний спосіб комунікації притаманний саме феномену маси, висловлюючи таку думку: «Маси – це ті, хто осліплені грою символів й поневолені стереотипами» [7, с. 192]. Зважаючи на це, уявляється важливим та актуальним окреслити особливості правил цієї «гри», визначивши конкретні етапи цілеспрямованого породження та вкорінення символу «зверху», тобто з метою керування суспільним розвитком.

Питання символічного конструювання реальності розроблялося в руслі декількох теоретичних підходів, найбільш вагомими з яких ми вважатимемо

феноменологічний підхід, філософію символічних форм Е. Кассіра, теорію конститування множинних реальностей А. Шюца, семіотичну концепцію Ю. Лотмана, а також теорію соціального конструювання П. Бергера та Т. Лукмана. Узагальнюючи напрацювання цих підходів, можна стверджувати, що конструювання визначається процесами, «за допомогою яких люди описують, інтерпретують або будь-яким іншим чином роблять для себе зрозумілим цей світ (включаючи самих себе), де вони живуть» [11, с. 62]. При чому головним засобом такого «розуміння» виступає символ: він володіє здатністю «конструювати та модельно породжувати», – вважає Лосев [13, с. 272].

Крім того, розглядаючи символ з позицій кратології, ми приходимо до висновку про здатність символу до управління та керування, тобто владарювання. Трактуючи символічну владу найбільш чітко надане в концепції П. Бурд'є: «Символи є інструментами *par excellence* соціальної інтеграції: як інструменти пізнання й спілкування вони роблять можливим консенсус з приводу смислу соціального світу» [8, с. 91]. «Символічна влада є влада конструювати реальність, встановлюючи гносеологічний порядок» [8, с. 89].

Цю ідею розвиває М. Пешьо (спираючись на ідеї Л. Альтюссера [24]). Він розробляє вчення про ідеологічні формації, які визначають те, що може і повинно бути сказане (у формі програми, настанови, проповіді, памфлету тощо) у відповідності з певною позицією та в певних обставинах. За його думкою ідеологічний простір дискурсу імпліцитно містить відносини панування і підпорядкування.

Тобто потенціал використання символу навмисно та контрольовано з метою формування бажаної картини світу у сприймаючих суб'єктів є незаперечним.

Разом з цим залишається невизначеним цілий пласт питань, пов'язаних з практичним використанням цього потенціалу. З одного боку можна сказати, що часткові відповіді були надані Е. Кассіром [26; 27] в напрацюваннях, пов'язаних з виділенням технік політичних міфів, як то маніпуляція засобами мови, ритуалізація дій, створення конкретних образів добра і зла та використання міфічної концепції «долі». Але слід визнати, що частина цих технік не є придатними для використання в демократичній політичній системі та в суспільстві, що перебуває в стані переходу, кризи чи трансформації. З цього приводу виникає необхідність деталізації особливості застосування символізації як технології, зважаючи на реалії сучасних суспільств та їх потреби (/потреби в управлінні ними).

Зважаючи на вище сказане, автор ставить за мету окреслити передумови дієвого застосування символу у суспільстві, що трансформується (серед яких міфологічна логіка та тяжіння до метафоризації); виділити та охарактеризувати основні етапи управлінської роботи з символом; зазначити ключові аспекти ефективності процесу символізації на кожному з етапів.

Вихідним твердженням для нас є висновок Ю. М. Лотмана, який наголошує на тому, що важливо розрізняти ті міфологічні пласти й осередки в індивідуальній та суспільній свідомості, які виникають спонтанно, від тих, що обумовлені причинами цілеспрямованих спроб імітувати «міфогенну свідомість засобами неміфологічного мислення» [16, с. 70].

Так, Ж. Елльоль вважає, що вплив політичної влади здійснюється у вигляді безпосередньої інженерії саме в період кризи [29, р. 116–125]. За думкою Е. Арансона й Е. Пратканіса, цей феномен (що органічно характеризує постіндустріальне суспільство) не можна зводити до політики викривлення істини, але розуміти як «масове навіювання», тобто вплив шляхом маніпуляції символами та психологією індивідуума [4, с. 28]. Відповідно до З. Маха, ті, хто здійснюють дії по зміні соціально-політичної системи, вдаються до символізації цих дій для того, щоб «виправдати впровадження нових норм та цінностей, трансформацію балансу влади й легітимізувати новий соціальний порядок» [31, с. 50]. Д. Расмуссен висловлює схожу думку, називаючи символ «агентом, необхідним для соціально-політичної трансформації», головною умовою здійснення якої виступає «трансформація свідомості» [32, с. 80].

З цього приводу доречно навести думку М. Фуко. В контексті зв'язку влади й знання, який проявляється у нав'язуванні «істинних» дискурсів, вчений зазначав: «Істину виробляють. Подібні провадження істин не можна відділити від влади й механізмів влади, як тому, що ці механізми влади роблять можливим й продукують це вироблення істин, так і тому, що саме це вироблення істин здійснює владні впливи, що нас зв'язують і сковують» [22, с. 286].

Варто підкреслити, що символічна маніпуляція на рівні дискурсивних моделей та конструювання реальності здійснюється через відповідну організацію тексту, тобто є формою певної мовної гри, що найяскравіше проявляється у продукуванні міфів. Відповідно до С. Бейта, «міфи – це правила думки. Якщо ви хочете змінити спосіб мислення людей, вам необхідно змінити правила мислення, що означає міфи. Створення міфу – це створення зміни» [25, р. 261]. Тобто можна сказати, що міф виступає у ролі «гарної історії», що дозволяє інтерпретувати світ в рамках колективних уявлень: «Міфи – це колективно оцінені цілі, соціально підтвержені й спільно схвалені конструкції реальності» [25, р. 262]. Іншими словами, пропонується певна модель значимості. За Ж. Бодрійяром, це реалізується в рамках постсучасної комунікації, яка перестає бути «обміном», набуваючи властивостей односторонньої дії: «Насправді великий Засіб є Моделлю. Передаванню підлягає ... те, що вловлюється формою / знаком, виявляється артикульованим в моделях, скеровується кодом» [6, с. 209].

Тобто технологія роботи з символом виступає нагальною необхідністю і водночас ефективним ресурсом. Логічно припустити, що, щоб діяльність отримала право називатися технологією, необхідно планомірно і свідомо розчленувати її на елементи, які реалізуються в певній послідовності. В контексті вище зазначеного можна запропонувати наступну методику роботи з символом:

1. Генерування символу
  2. Створення контекстного поля символу
  3. Розгорнення символу в комунікаційному просторі.
- Розглянемо докладніше ці етапи.

Процес генерування символу ми можемо визначити як динамічне рекурентне відтворювання семантичних конститuent або комбінаторних об'єднань символів з метою забезпечення спроможності соціальної спільноти як цілісності діяти адекватно середовищу й підтримувати свою сталість. Етап генерування з необхідністю враховує

те, що «символ є образ, взятий в аспекті своєї знаковості, й він є знак, наділений всією органічністю міфу та невичерпністю образу» [1, с. 826].

В основі створення символічних значень знаходиться метафоричний процес, оскільки метафора – не тільки «наскрізний принцип мови» [3, с. 44–57], але універсальний спосіб людського мислення. Метафоричний акт («лінгво–міфологічний» за висловом Е. Кассіра [12]) отримує розгорнуте втілення в мові та міфі. Разом з логіко–дискурсивним актом, метафоричний акт є основоположною функцією оформлення людською свідомістю первинного хаосу чуттєвого сприйняття в сприйняття життєвого світу.

До конструювання метафори в полі мислячого суб'єкта лише потенційно міститься певна структура, по відношенню до якої людина як «істота, яка створює символи» (вираз А. Варбурга) здійснює акт інтуїтивного вловлювання. Тобто суб'єкт здійснює принциповий вплив на формування нової структури. Якщо висловлюватися загально, то можна говорити про передчуття нової структури, яке суб'єктивно присутнє при створенні метафори. При цьому розробка ефективних метафор спирається на продукування емоційної втягнутості, яка досягається через здатність метафори співпрацювати зі змістами несвідомого. Тобто рівень емоційної залученості визначається мірою співпадіння індивідуально–колективного сприйняття ситуації із першоелементами культурної символіки, як то «архетипи» К. Юнга, «прафеномени» О. Шпенглера, «патос–формули» А. Варбурга тощо.

Особливістю символізації як технології є як раз те, що всі її учасники є діючими особами (*viveurs*, якщо використовувати термін Гі Дебора), що емоційно залучені до колективної дії. Ситуації колективної емоційної залученості забезпечують групову солідарність, розповсюдження символу, подальше генерування емоційної енергії й відчуття символічних правил. Тобто досягається фокусування необхідної уваги індивідами, створюється спільний настрій, досягається синхронізація активності [28, с. 47–78]. В результаті згенеровані символи стають значимим й емоційно навантаженими. Емоційна складова символу дозволяє подовжити відчуття солідарності, взаєморозуміння й після активної фази генерації символу.

Слід зазначити, що головна властивість метафорики й символізму – в тому, що ці феномени здатні продукувати постійне поглиблення, оновлення й породження нових смислів, нової реальності людського існування, нового буття. Так, П. Рікер розуміє символіко–метафоричний дискурс як такий, що розгортається в нелінійній, несамототожній, суперечливій, суб'єктно–ситуативній цілісності смислів [19, с. 110]. В ракурсі останнього слід зробити висновок, що механізм символізації знаходить свою детермінацію в дії контексту. Співвідношення тексту (символу) і контексту може бути зставлене із гештальт–принципом «фігури і фона», що знаходиться в основі психології сприйняття. Цей механізм виконує функцію відбору і просіювання (тобто фільтруючу роль), а також ряд функцій смислового характеру, як то орієнтація, вказівка, оцінка, рух, породження, трансформація, імпресія–експресія тощо. Звернемось знову до Р. Рікера: «Коли я говорю, я реалізую тільки одну частину потенційно означеного; все інше перебуває у тіні

тотального значення фрази, яка діє як єдність мови. Але решта семантичних можливостей не знищуються, вони плінуть навколо слів як не повністю знищена можливість; контекст же грає роль фільтра; ... завдяки вибірковій або просіювальній дії контексту, ми з багатозначних слів складаємо однозначні фрази» [19, с. 109]. Іншими словами, контекстуальне поле символу формує цілісний життєво–орієнтований смисл.

Дане твердження підтверджує і Ю. Лотман, який каже про те, що в результаті занурення символу в різні семіотичні контексти з'являється символічна багатозначність. За думкою Ю. Лотмана, символ ніколи не належить «якомусь одному синхронному зрізу культури – він завжди пронизує цей зріз по вертикалі, приходячи з минулого та йдучи у майбутнє [14, с. 147].

Для здійснення відповідної референції (зів'язування символу із предметом у світі) потрібен контекст висловлювання, що включає «час, місце, ситуацію, особистість промовця, предмет, який знаходиться у центрі уваги, особистий досвід промовця й тих, до кого звернена промова» [21, с. 55]. Тобто релевантне семіотичне оточення символу слід формувати за допомогою кодів темпорального та просторового конструювання.

Також слід брати до уваги, що контекст визначає символічну модальність, яка в інваріантній моделі символу має амбівалентну природу (розподіл значень відбувається по лініях позитивних та негативних конотацій). Предикати смислу (характери ймовірної предметності) модифікуються під кутом певної «точка зору»: таким чином символічно формується особлива форма об'єктивності й розуміється її смисл (Е. Кассіра [27]).

На третьому етапі технології роботи з символом мова піде про інтерактивні ритуали (концепція була запропонована І. Гофманом та отримала розвиток у роботах Р. Коллінза [28; 30]) – емоційно значні взаємодії між індивідами «тут і зараз», в результаті яких змінюються та підкріплюються елементи габітусів учасників – їх установки свідомості, ідентичності й поведінкові стереотипи.

Можна зробити припущення, що учасник ритуалу буде, скоріше, прихильний до тих символів й поведінкових стереотипів (практик та стратегій), які забезпечать йому більше визнання, а також обіцяють йому просування до більш високої інституціональної позиції саме в тій ритуальній ролі, яку він грає в даному суспільстві.

Якщо нам треба змінити габітус актора, слід продемонструвати зниження привабливості колишнього габітусу водночас із розширенням привабливості нового фрейму (когнітивної структури схематизації досвіду) та символів, що виступають його складовою. Чому саме так? Ван Дейк визначав фрейми як концептуальні схеми, що організують свідомість. Тобто це є певні системи інтерпретацій, які надають пояснення до оточуючої нас реальності й стають основою взаємодії індивідуумів в суспільстві, тобто комунікації («чистої форми спілкування») [9; 10]. С. Аверінцев виразив дану функцію символів наступним чином: «За символом пізнають і розуміють один одного «свої» [2, с. 155–161].

Таким чином, людина здатна перейти до нового габітусу (принципово нового, а не латентно існуючого в колективній свідомості), тільки за умов виконання трьох нижче наведених вимог:

1. Нові символи вже циркулюють в суспільній свідомості й наявні в дискурсі (в буденних розмовах, повідомленнях ЗМІ, заявах політичних лідерів тощо).

2. З'являються групи з регулярними ритуалами, що актуалізують ці нові символи та пропонують нові поведінкові стереотипи.

3. Окрема людина безперешкодно отримує членство в таких групах й регулярно та активно бере участь в ритуалах, що ними практикуються.

При виконанні цих умов, зрештою, злиття пізнавальних горизонтів індивідів відбувається в процесі інтерсуб'єктивної седиментації, тобто поєднанні індивідуальних досвідів в «спільний запас знання» [5, с. 113]. В такому випадку (коли седиментації об'єктивовані в знаково-символічній системі того чи іншого роду) формується можливість повторних об'єктивацій загального досвіду. При цьому легітимація нового порядку (змін, влади тощо) може здійснюватися (і здійснюється) через надання седиментованому досвіду даної спільноти нових значень, реінтерпретуючи її історію і при цьому не руйнуючи інституційний порядок.

П. Бергер та Т. Лукман пишуть про те, що «в залежності від соціального простору релевантності певного типу «знання», його складності й важливості в тій чи іншій спільноті, «знання» може знову і знову підтверджуватися за допомогою символічних об'єктів і/або символічних дій. Інакше кажучи, фізичні об'єкти та дії можна назвати мнемотехнічними допоміжними засобами» [5]. В даному аспекті ми розуміємо знання як конгломерат значень та смислів соціальних взаємодій, тобто як «форму розуміння світу» [23, с. 10]. Коротко кажучи, кристалізація символу у колективній свідомості відбувається вслід за процесами об'єктивації, седиментації та акумуляції знання. При цьому наявність спільного пресуппозиціонального фонду («фонового» знання) комунікантів забезпечує ефективність акту комунікації, а сам символ виступає негентропійним джерелом інформаційного впорядкування, який уможливило сприйняття повідомлення адресатом, навіть незважаючи на часткові втрати внаслідок шумів (ентропії) (даний висновок зроблений в контексті розуміння комунікації як моделі Шеннона-Уівера).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Створення значимих апропріативних співвідношень й підтримка сформованих зв'язків (символ – денотат) з необхідністю залучає почуття та емоції [20, с. 433]. Тому необхідною умовою створення символів є наявність спільного середовища ко-онтотенезу, в якому вкорінені першоелементи міфологічної свідомості і з якого індивідуально-колективні уявлення отримують імпульси до змінення. Це дає можливість до опосередкованого впливу на складання певного образу світу й надає можливість координування мислення.

Тобто індивіди, що беруть участь в інтеракції, ефективно піддаються впливу тільки в тому випадку, якщо виконуються наступні умови: всі вони знаходяться в просторовій та часовій відповідності, мають необхідний досвід та уявлення (фонові знання), вже раніше мали контакт з символом в подібних обставинах, прийняли символ до користування як корисний й пов'язані з ним емоційно.

Дані умови не є остаточними, вони можуть бути уточнені з позицій політичної психології, семіотичної теорії, конструктивістського підходу тощо.

Список використаних джерел

1. Аверинцев С. С. Символ [Текст] / С. С. Аверинцев // Краткая литературная энциклопедия. Т.6. – М., 1971. – С.826.
2. Аверинцев С. С. Символ [Текст] / С. С. Аверинцев. – София–Логос. Словарь. 2–е, испр. изд. – К.: Дух і Літера, 2001. – С.155–161.
3. Айвор А. Р. Философия риторики: Метафора [Текст] / А. Р. Айвор // Теория метафоры: Сборник. – М., 1990. – С.44–57.
4. Аронсон Э., Пратканис Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения – повседневное использование и злоупотребление [Текст] / Э. Аронсон, Э. Пратканис. – СПб., 2002.
5. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания [Текст] / П. Бергер, Т. Лукман; Пер. с англ. Е. Д. Руткевич. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.
6. Бодрийяр Ж. Реквием по массмедиа [Текст] / Ж. Бодрийяр // Поэтика и политика: Альманах Российско–французского центра социологии и философии Института социологии РАН. – СПб., 1999. – С.209.
7. Бодрийяр Ж. Фантомы современности [Текст] / К. Ясперс, Ж. Бодрийяр // Призрак толпы. – М., 2007. – С.192.
8. Бурдые П. О символической власти [Текст] / П. Бурдые // Социология социального пространства. – М., СПб., 2007. – С.87–96.
9. Дейк ван Т. А. Дискурс и доминирование [Текст] / Т. А. Дейк ван // Современный дискурс анализ: электронный журнал. – Белгород: Медиаперспектива, 2009. – Вып.1. – Т.1. – С.6–30.
10. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Т. А. Дейк Ван. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
11. Джерджен Дж. Движение социального конструкционизма в современной психологии [Текст] / Дж. Джерден // Социальная психология: саморефлексия маргинальности. Хрестоматия. – М.: ИНИОН РАН, 1995. – С.51–73.
12. Кассирер Э. Сила метафоры [Текст] / Э. Кассирер // Теория метафоры. – М., 1990. – С.33–43.
13. Лосев А. Ф. Логика символа [Текст] / А. Ф. Лосев // Философия. Мифология. Культура. – М., 1991. – С.247–275.
14. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история [Текст] / Ю. М. Лотман. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
15. Лотман Ю. М. Динамическая модель семиотической системы [Текст] / Ю. М. Лотман // Статьи по семиотике культуры и искусства. – СПб., 2002. – С.39–57.
16. Лотман Ю. М., Успенский Б. А. Миф – имя – культура [Текст] // Ю. М. Лотман: Избранные статьи в трех томах, т.1. Статьи по семиотике и топологии культуры. – Таллин: Александра, 1992. – С.58–75.
17. Маклюэн М. Понимание Медиа: внешние расширения человека [Текст] / М. Маклюэн. – М.: Кучково поле, 2003. – 464 с.
18. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика [Текст] / П. Рикер. – М., 1995. – 159 с.
19. Рикер П. Конфликт интерпретаций: очерки о герменевтике [Текст] / П. Рикер. – М.: Медиум, 1995. – 415 с.
20. Рикер П. Живая метафора [Текст] / П. Рикер // Теория метафоры: Сборник. Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. – М.: Прогресс, 1990. – С.435–456.
21. Стросон П. Ф. О референции [Текст] / П. Ф. Стросон // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1982. – Вып.13: Логика и лингвистика. – С.55–86.
22. Фуко М. Власть и знание [Текст] / М. Фуко // Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью. – М., 2002. – С.286.
23. Якимова Е. В. Социальное конструирование реальности: социально-психологические подходы: научно-аналитический обзор [Текст] / Е. В. Якимова. – М.: ИНИОН, 1999. – 115 с.
24. Althusser L. Idéologie et Appareils idéologiques d'Etat [Text] / L. Althusser // La Pensée. – P., 1970. – №151. – P.3–38.
25. Bate S. P. Strategies for Cultural Change [Text] / S. P. Bate. – Oxford, 1994.
26. Cassirer E. The Myth of the State [Text] / E. Cassirer. – New Haven: Yale University Press, 2008. – 303 p.
27. Cassirer E. Philosophie der symbolischen Formen [Text] / E. Cassirer. – Berlin: Die Sprache, 1923. – 300 s.
28. Collins R. Interaction ritual chains [Text] / R. Collins. – Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2004. – 464 p.
29. Freedom and Tyranny: Social problems in a technological society [Text] / Ed., with introductions by Jack D. Douglas. – N.Y., 1970.
30. Goffman E. Interaction ritual [Text] / E. Goffman. – New York: Anchor Books, 1967.

31. Mach Z. Symbols, Conflict, and Identity: Essays in Political Anthropology [Text] / Z. Mach. – Albany, 1993. – 160 p.
 32. Rasmussen D. M. Symbol and Interpretation [Text] / D. M. Rasmussen. – The Hague: Martinus Nuhoff, 1974. – 106 p.

References

1. Averincev S. S. Simvol [Tekst] / S. S. Averincev // Kratkaja literaturnaja jenciklopedija. T.6. – M., 1971. – S.826.
 2. Averincev S. S. Simvol [Tekst] / S. S. Averincev. – Sofija–Logos. Slovar'. 2–e, ispr. izd. – K.: Duh i Litera, 2001. – S.155–161.
 3. Ajvor A. R. Filosofija ritoriki: Metafora [Tekst] / A. R. Ajvor // Teorija metafor: Sbornik. – M., 1990. – S.44–57.
 4. Aronson Je., Pratkanis Je. Jepoha propagandy: Mehanizmy ubezhdjenja – povsednevnoe ispol'zovanie i zloupotreblenie [Tekst] / Je. Aronson, Je. Pratkanis. – SPb., 2002.
 5. Berger P., Lukman T. Social'noe konstruivanie real'nosti: Traktat po sociologii znaniya [Tekst] / P. Berger, T. Lukman; Per. s angl. E. D. Rutkevich. – M.: Medium, 1995. – 323 s.
 6. Bodrijar Zh. Rekvjem po massmedia [Tekst] / Zh. Bodrijar // Pojetika i politika: Al'manah Rossijsko–francuzskogo centra sociologii i filosofii Instituta sociologii RAN. – SPb., 1999. – S.209.
 7. Bodrijar Zh. Fantomy sovremennosti [Tekst] / K. Jaspers, Zh. Bodrijar // Prizrak tolpy. – M., 2007. – S.192.
 8. Burd'e P. O simvolicheskoj vlasti [Tekst] / P. Burd'e // Sociologija social'nogo prostranstva. – M., SPb., 2007. – S.87–96.
 9. Dejk van T. A. Diskurs i dominirovanie [Tekst] / T. A. Dejk van // Sovremennij diskurs analiz: jelektronnyj zhurnal. – Belgorod: Mediaperspektiva, 2009. – Vyp.1. – T.1. – S.6–30.
 10. Dejk van T. A. Jazyk. Poznanie. Kommunikacija [Tekst] / T. A. Dejk Van. – M.: Progress, 1989. – 312 s.
 11. Dzherdzen Dzh. Dvizhenie social'nogo konstrukcionizma v sovremennoj psihologii [Tekst] / Dzh. Dzherden // Social'naja psihologija: samorefleksija marginal'nosti. Hrestomatija. – M.: INION RAN, 1995. – S.51–73.
 12. Kassirer Je. Sila metafor [Tekst] / Je. Kassirer // Teorija metafor. – M., 1990. – S.33–43.
 13. Losev A. F. Logika simvola [Tekst] / A. F. Losev // Filosofija. Mifologija. Kul'tura. – M., 1991. – S.247–275.
 14. Lotman Ju. M. Vnutri mysljashih mirov. Chelovek – tekst – semiosfera – istorija [Tekst] / Ju. M. Lotman. – M.: Jazyki russkoj kul'tury, 1996. – 464 s.
 15. Lotman Ju. M. Dinamicheskaja model' semioticheskoj sistemy [Tekst] / Ju. M. Lotman // Stat'i po semiotike kul'tury i iskusstva. – SPb., 2002. – S.39–57.
 16. Lotman Ju. M., Uspenskij B. A. Mif – imja – kul'tura [Tekst] / Ju. M. Lotman: Izbrannye stat'i v treh tomah, t.1. Stat'i po semiotike i topologii kul'tury. – Tallin: Aleksandra, 1992. – S.58–75.
 17. Makljuden M. Ponimanie Media: vneshnie rasshirenija cheloveka [Tekst] / M. Makljuden. – M.: Kuchkovo pole, 2003. – 464 s.
 18. Riker P. Germenevtika. Jetika. Politika [Tekst] / P. Riker. – M., 1995. – 159 s.
 19. Riker P. Konflikt interpretacij: ocherki o germenevtike [Tekst] / P. Riker. – M.: Medium, 1995. – 415 s.
 20. Riker P. Zhivaja metafora [Tekst] / P. Riker // Teorija metafor: Sbornik: Per. s angl., fr., nem., isp., pol'sk. jaz. – M.: Progress, 1990. – S.435–456.
 21. Strosen P. F. O referencii [Tekst] / P. F. Strosen // Novoe v zarubezhnoj lingvistike. – M., 1982. – Vyp.13: Logika i lingvistika. – S.55–86.
 22. Fuko M. Vlast' i znanie [Tekst] / M. Fuko // Intellektualy i vlast': Izbrannye politicheskie stat'i, vystuplenija i interv'ju. – M., 2002. – S.286.
 23. Jakimova E. V. Social'noe konstruivanie real'nosti: social'no–psihologicheskie podhody: nauchno–analiticheskij obzor [Tekst] / E. V. Jakimova. – M.: INION, 1999. – 115 s.
 24. Althusser L. Idéologie et Appareils idéologiques d'Etat [Text] / L. Althusser // La Pensée. – P., 1970. – №151. – P.3–38.
 25. Bate S. P. Strategies for Cultural Change [Text] / S. P. Bate. – Oxford, 1994.
 26. Cassirer E. The Myth of the State [Text] / E. Cassirer. – New Haven: Yale University Press, 2008. – 303 p.
 27. Cassirer E. Philosophie der symbolischen Formen [Text] / E. Cassirer. – Berlin: Die Sprache, 1923. – 300 s.
 28. Collins R. Interaction ritual chains [Text] / R. Collins. – Princeton, Oxford: Princeton University Press, 2004. – 464 p.
 29. Freedom and Tyranny: Social problems in a technological society [Text] / Ed., with introductions by Jack D. Douglas. – N.Y., 1970.

30. Goffman E. Interaction ritual [Text] / E. Goffman. – New York: Anchor Books, 1967.

31. Mach Z. Symbols, Conflict, and Identity: Essays in Political Anthropology [Text] / Z. Mach. – Albany, 1993. – 160 p.
 32. Rasmussen D. M. Symbol and Interpretation [Text] / D. M. Rasmussen. – The Hague: Martinus Nuhoff, 1974. – 106 p.

Slavina O. V., Ph.–D.–Student, Oles' Honchar Dnipropetrovs'k National University (Ukraine, Dnipropetrovs'k), helga_17@bk.ru

Technology of symbolic manipulating: conditions, stages, consequences

The article deals with the theoretical, methodological and praxeological aspects of technology working with symbol as basic technique of establishing the epistemological order during the process of constructing the social and political reality. The author points out and characterizes the following stages of technological application of the symbol: generating of the symbol, creation of the contextual field of the symbol, the symbol unfolding in the communication space. The author aims to outline the prerequisites of effective use of symbols in transforming society (including mythological logic and gravity to the metaphor); to identify and describe the main stages of the symbolic management; to note the key aspects of effectiveness of the symbolization at each stage. The author argues that the technology of the symbolic manipulating stands as urgent necessity and effective resource at the same time.

Keywords: political technology, reality, ritual, symbol, symbolization.

Славина О. В., аспирантка кафедри політології, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара (Україна, Дніпропетровськ), helga_17@bk.ru

Технология работы с символом: условия, этапы, результаты

Рассматриваются теоретико–методологические и прагматологические аспекты технологии работы с символом как базовым приемом установления гносеологического порядка в процессе конструирования социально–политической реальности. Автором выделяются и характеризуются такие этапы технологического применения символа, как генерирование символа, создание контекстного поля символа, разворачивание символа в коммуникационном пространстве. Среди целей статьи – определение предпосылок эффективного применения символа в транзитном обществе (среды которых мифологическая логика и тяготение к метафоризации) и выделение ключевых аспектов эффективности процесса символизации на каждом из этапов. В перечне последних рассматривается высокая значимость ко–онтогенеза индивидов, в котором укоренены первоэлементы мифологического сознания и из которого индивидуально–коллективные представления получают импульсы к изменению, и наличие у индивидов эмоциональной привязки к значимым символам.

Ключевые слова: политическая технология, реальность, ритуал, символ, символизация.

* * *

УДК 32.1.8

Веденєв В. О.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
філософії і соціальних наук, доцент, Криворізький
національний університет (Україна, Кривий Ріг),
vedi2010@rambler.ru

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КУЛЬТУРИ ЯК СТИЛЮ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТА ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Робиться спроба стильового визначення політичної культури, яка аналізується при соціокультурному вимірі політичного процесу. Це дає можливість найбільш повно аналізувати політичну поведінку суб'єкта, обумовлену ціннісними уявленнями людини про явища влади, а також нормативно або морально визначеними кодексами поведінки, які на практиці впливають на дії громадян.

Поняття стилю не просто характеризує суб'єктивність, специфічність лише практичних форм активності суб'єкта, але і служить смисловою посиленню персоніфікованості, особливості поведінки людини в процесі засвоєння і реалізації тих або інших норм, традицій, цілей. Стиль поведінки дає можливість оцінити політико–культурну оснащеність всіх суб'єктів політичного процесу на його мікро–, мезо– і макрорівнях.

Стильове визначення політичної культури не лише має всі підстави для існування, але й потребує запровадження даної інтерпретації тому, що відображає той зміст політичного процесу, який не відбивається в інших категоріях політичної науки.

Ключові слова: політична культура, соціокультурний, стиль політичної поведінки, поведінка актора, мікро–, мезо– і макрорівні політичного процесу.

На цей час серед різноманітних визначень політичного стилю або стилю політики не існує теоретичної інтерпретації поняття стилю, яке б давало змогу з точки